

Tulostoma brumale

Stjälkröksvamp

Storsvampar, Basidiesvampar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nära hotad (NT)
C2a(i)

Klass: Agaricomycetes, **Ordning:** Agaricales, **Familj:** Agaricaceae, **Släkte:** Tulostoma (stjälkröksvampar), **Art:** Tulostoma brumale - stjälkröksvamp Pers.:Pers. **Synonymer:** ofransad stjälkröksvamp, Lycoperdon pedunculatum L.

Kännetecken

En marklevande röksvamp med skaftad rökboll (endoperidium). Rökbollen är rundad, 5–10 mm i diameter, som ung orangebrun men bleknar snart till beige eller ljusst ockrafärgad och blir så småningom nästan vit. Helt unga exemplar är täckta av ett membranöst hyfskikt (exoperidium) som på utsidan väver in sand och förnapartiklar. Exoperidiet faller snart av, men rester av det kan ibland ses som hängande flagor utmed rökbollens nederkant. I toppen av rökbollen finns en tublikt utdragen, distinkt mynningspor som oftast är omgiven av en brun mynningszon. Färgen kring mynningen kan blekna ur på gamla exemplar. Foten är ljusbrun, smal, 2–4 cm hög, något trådig. Sporererna är runda till subglobosa, 3,5–4,5 µm, vårtiga. I den mogna spormassan (gleban) finns kapillitietrådar på vars ytterväggar det sitter rikligt med oregelbundet formade kristaller. Kapillitiets septa är kraftigt utvidgade.

En sällsynt dubbelgångare, *T. simulans*, har påträffats på ett fåtal svenska lokaler, växande tillsammans med stjälkröksvamp. Den känns igen på att den har ett hyfartat exoperidium och något större sporer.

Utbredning och status

I Sverige har arten sina huvudsakliga förekomster i Skåne samt på Öland och Gotland. Dessutom förekommer den i norra Uppland, på urkalksområdet kring Stockholm, i Östergötland och längs Västkusten (Skåne, Halland och Bohuslän; Andersson 1950, Andersson & Gunnarsson 2016, Hallberg 1971, Jeppson 1989, Mörner 1939). Även om den måste betraktas som sällsynt är det den vanligaste av våra stjälkröksvampar. Den är starkt knuten till områden med kalksten och kalkhaltig sand och förekommer ofta mycket rikligt på sina växtlokaler. I våra grannländer har den spridda förekomster i Danmark och kring Oslofjorden i Norge och längs den norska sydkusten. I södra Finland finns några få fynd. I Europa i övrigt förekommer den i torra och varma områden i Centraleuropa, i Medelhavsområdet liksom längs Atlant- och Nordsjökusterna.

Ekologi

En nedbrytare som växer på kalkhaltig, väldränerad, solvarm, ofta betad mark med lågvuxen och inte alltför tät vegetation. Exempel på växtplatser är sandgräshedar, sanddyner, alvarmarker och bland mossor på kalkhällmark. Vid några tillfällen är den funnen i mossa på stenmurar av kalksten. Den växer ofta tillsammans med takmossa (*Syntrichia ruralis*), sandskruvmossa (*S. ruraliformis*) och ibland plyschmossa (*Ditrichum flexicaule*).

Hot

Hotas på de flesta lokalerna av upphörande bete och betestramp med påföljande igenväxning. Även användning av gödning kan utgöra ett hot. Skogsplantering har spolierat flera tidigare kända lokaler. Där arten växer i tunna mossmattor på hälltytor kan alltför intensiv trampstörning vara negativt.

Åtgärder

På förekomster som är belägna inom naturreservat bör områdesbestämmelserna borge för fortsatt betestryck och markslitage för att upprätthålla ett gles fältskikt. På artens växtplatser finns ofta en stor artdiversitet av sällsynta och rödlistade svampar.

Övrigt

Utländska namn – NO: Grann styltesopp, DK: Stilkbovist, FI: Hiekkajalkakuukunen.

Litteratur

Andersson, O. 1950. Larger fungi on sandy grass heaths and sand dunes in Scandinavia. *Bot. Not., suppl.* 2(2).

Andersson, U. & T. Gunnarsson. 2016. Stjälkröksvampar i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 110(1): 16-23.

Brochmann, C., Rustan, Y.H. & Brandrud, T. 1981. Gasteromycetslekten *Tulostoma* (styltesopp) i Norge. *Blyttia* 39: 209–226.

Hallberg, H.P. 1971. Vegetation auf den Schalenablagerungen in Bohuslän, Schweden. *Acta Phytogeographica Suecica* 56.

Jeppson, M. 1989. Svampar på Koster. Senhöstsvampar på sandmarker. *Jordstjärnan* 10(2): 12–28.

Kreisel, H. 1984. Die Stielboviste (Gattung *Tulostoma*) der Deutschen Demokratischen Republik und Westberlins. *Hercynia* 21: 396–416.

Mörner, C. T. 1939. Gasteromyceten *Tulostoma* brumale Pers. Några data ur dess litteratur och inventering av dess utbredning inom Sverige och de nordiska grannländerna. *Svensk Bot. Tidskr.* 33: 1–16.

Nitare, J. 1988. Stjälkröksvampen *Tulostoma* kotlabae i Sverige. *Jordstjärnan* 9(2): 7–10.

Pouzar, Z. 1958. *Tulostoma*. I: A. Pilát (red), Flora CSR. B–1. Gasteromycetes. Prag.

Författare

Mikael Jeppson 2018.